

Procedural Guarantees for Minor Participants in the Criminal Process

Anca-Lelia LORINCZ¹

Ștefan Tiberiu CIUREA²

Abstract: *The accentuation of the criminal phenomenon in which minors are involved gives us the opportunity to discuss some procedural aspects regarding the guarantees provided by Romanian legislation, compared to European regulations, to protect the rights of these minors in the event of a criminal process. In this context, the present study aims to address the issue of regulated procedural guarantees for minors, regardless of the status (procedural quality) in which they may appear before the judicial bodies: either injured persons/civil parties, or witnesses, or suspects or defendants. Using, as research methods, documentation, scientific analysis, including comparative, as well as interpretation, the present work also presents the most recent legislative changes brought to the Romanian Criminal Procedure Code in the matter of procedural guarantees provided to minors participating in criminal cases. Finally, the study emphasizes the importance of these procedural guarantees from the perspective of ensuring both the respect of the fundamental right to a fair trial and the just resolution of criminal cases by finding out the truth and exercising the educational role of the criminal process, also advancing a *ferenda law* proposal for a better systematization of the provisions of the Romanian Code of Criminal Procedure.*

Keywords: *criminal cases; procedural rights of minors; The Romanian Criminal Procedure Code; legislative changes*

¹ Professor, PhD, "Dunărea de Jos" University of Galați, Faculty of Law and Administrative Sciences, Doctoral School of Social and Human Sciences, Address: Domnească Street no. 111, Galați, Romania, Corresponding author: lelia.lorincz@gmail.com.

² PhD student, "Dunărea de Jos" University of Galați, Doctoral School of Social and Human Sciences, Address: Domnească Street no. 111, Galați, Romania, E-mail: tiberiu.ciurea90@gmail.com

Copyright: © 2024 by the authors.
Open access publication under the terms and conditions of the
Creative Commons Attribution (CC BY) license
(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

1. Introducere

Sub aspect terminologic, în materie penală și procesual-penală, în legislația din România este consacrată noțiunea "minor" pentru a se face referire la persoana fizică care nu a împlinit vârsta de 18 ani; de altfel, această terminologie este explicabilă și prin raportare la dispozițiile Codului civil român¹, potrivit căruia "persoana devine majoră la împlinirea vârstei de 18 ani".

Totodată, în alte acte normative² adoptate de legiuitorul român în temeiul unor documente internaționale³, este folosit și termenul "copil" cu aceeași accepțiune de persoană care nu a împlinit încă vârsta majoratului.

Dincolo de aspectele semantice, cert este faptul că persoanele care nu au dobândit capacitatea deplină de exercițiu, potrivit legii, neavând dezvoltarea psihică și maturitatea suficiente pentru valorificarea drepturilor lor procesuale, necesită o protecție suplimentară din partea statului, prin adoptarea și aplicarea unor dispoziții procedurale speciale în privința acestora, indiferent de ipostaza în care pot participa la desfășurarea unor activități judiciare penale.

Din această perspectivă, studiul de față, structurat pe cinci secțiuni, tratează problematica garanțiilor procedurale ale minorilor participanți în procesul penal, raportat la diferitele calități procesuale pe care le-ar putea dobândi aceștia: persoane vătămate, părți civile, martori, suspecti sau inculpați.

Astfel, prima secțiune care urmează după cea introductivă prezintă garanțiile procedurale reglementate în legislația noastră cu privire la participarea minorilor în calitate de persoane vătămate / părți civile în procesul penal, inclusiv prin evidențierea unor recente modificări legislative operate pentru alinierea la normele europene minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității stabilite prin Directiva 2012/29/UE⁴.

În cea de-a III-a secțiune sunt analizate dispozițiile procedurale specifice referitoare la protecția minorilor participanți în procesul penal în calitate de martori, legislația română conferindu-le acestora statutul de martori vulnerabili.

¹ Art. 38 alin. (2) din Codul civil adoptat prin Legea nr. 287/2009, republicată în Monitorul Oficial al României nr. 505 din 15 iulie 2011.

² Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, republicată în Monitorul Oficial al României nr. 159 din 5 martie 2014, cu modificările și completările ulterioare.

³ Convenția Organizației Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului, adoptată la 20 noiembrie 1989, republicată în Monitorul Oficial al României nr. 314 din 13 iunie 2001.

⁴ Directiva 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012 de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/220/JAI a Consiliului, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L 315 din 14 noiembrie 2012.

Penultima secțiune este consacrată protecției minorilor suspectați sau acuzați în cauzele penale, cu abordarea aspectelor care conturează procedura specială în cauzele cu "infractori" minori, prin prezentarea modificărilor legislative recente aduse atât Codului de procedură penală român, cât și legii speciale privind protecția și promovarea drepturilor copilului, având în vedere și garanțiile procedurale stabilite prin Directiva (UE) 2016/800¹.

Secțiunea finală, destinată concluziilor, subliniază importanța, nu numai a reglementării, ci și a punerii în aplicare a garanțiilor procedurale sporite pentru persoanele minore implicate în soluționarea unei cauze penale, prin prisma atât a asigurării caracterului echitabil al procedurilor, cât și a aflării adevărului și a exercitării rolului educativ al procesului penal. Totodată, este avansată și o propunere *de lege ferenda*, pentru o mai bună sistematizare, în cuprinsul Codului de procedură penală român, a dispozițiilor specifice referitoare la protecția minorilor, indiferent de ipostaza în care apar aceștia în desfășurarea procesului penal.

2. Participarea minorilor în calitate de persoane vătămate / părți civile în procesul penal – garanții procedurale

Dacă persoana care a suferit o vătămare fizică, materială sau morală prin fapta penală este un minor, el va dobândi calitate procesuală de persoană vătămată, ca subiect procesual principal participant în procesul penal.

Atunci când, în numele minorului persoană vătămată lipsită de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă, este exercitată acțiunea civilă în cadrul procesului penal, de către reprezentantul său legal (părinte, tutore sau curator), respectivul minor dobândește și calitatea procesuală de parte civilă, ca participant în acel proces.

Încă de la momentul adoptării sale, actualul Cod de procedură penală român² a conținut unele dispoziții procedurale menite a asigura protejarea minorilor participanți în calitate de persoane vătămate / părți civile în procesul penal, având în vedere vulnerabilitatea acestora. Astfel, în legătură cu audierea persoanei vătămate și a părții civile, legiuitorul actualului cod a consacrat un articol distinct³ "protecției persoanei vătămate și a părții civile" (având chiar această denumire

¹ Directiva (UE) 2016/800 a Parlamentului European și a Consiliului din 11 mai 2016 privind garanțiile procedural pentru copiii care sunt persoane suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L 132 din 21 mai 2016.

² Codul de procedură penală adoptat prin Legea nr. 135/2010 (intrată în vigoare la 1 februarie 2014), publicată în Monitorul Oficial al României nr. 486 din 15 iulie 2010, cu modificările și completările ulterioare.

³ Art. 113 C.proc.pen.

marginală), prin trimitere la dispozițiile privind statutul de martor amenințat sau de martor vulnerabil; protecția asigurată prin aceste dispoziții se referă inclusiv la integritatea stării psihice a persoanei vătămate / părții civile ori la apărarea demnității sale, dată fiind vulnerabilitatea acesteia în fața presiunilor ce ar putea fi exercitate de către autorul infracțiunii sau în fața pericolului la care ar fi expusă prin publicitatea care s-ar face cazului (Volonciu ș.a., 2014, pp. 265-266).

Ulterior¹, aceste dispoziții au fost modificate și completate, prin sporirea garanțiilor oferite în cadrul procedurilor judiciare, pentru transpunerea Directivei 2012/29/UE de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității. Prin urmare, în legătură cu audierea minorilor persoane vătămate / părți civile, în prezent, legislația procesual-penală română oferă următoarele garanții procedurale:

- prevederea expresă a faptului că "victimele copii" (în sensul de minori) sunt prezumate a fi vulnerabile;
- obligativitatea dispunerii măsurilor de protecție prevăzute de lege (respectiv, măsurile referitoare la martorii amenințați / vulnerabili), atunci când sunt îndeplinite condițiile de acordare a statutului de martor amenințat sau vulnerabil ori pentru protecția vieții private sau a demnității sau în cazul în care eliberarea sau evadarea autorului infracțiunii ar putea periclita viața privată sau demnitatea persoanei vătămate / părții civile ori ar putea cauza acesteia un prejudiciu;
- obligativitatea aducerii la cunoștința persoanei vătămate / părții civile minor a măsurilor de protecție prevăzute de lege, precum și a posibilității de a renunța la acestea în prezența reprezentantului legal;
- posibilitatea reaudierii persoanei vătămate doar dacă această reaudiere este strict necesară pentru desfășurarea procesului penal;
- posibilitatea ca, la cererea persoanei vătămate, aceasta să fie însoțită la audiere de către reprezentantul său legal și de către o altă persoană desemnată de către ea;
- prevederea faptului că persoana vătămată este prezumată a fi minor în situația în care organul judiciar nu poate stabili vârsta acesteia și există motive pentru a se considera că este minor.

¹ Prin O.U.G. nr. 18/2016, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 389 din 23 mai 2016 și prin Legea nr. 217/2023, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 634 din 11 iulie 2023.

De asemenea, reglementarea modului de audiere a persoanei vătămate¹, inclusiv prin cele mai recente intervenții legislative în materie², conferă o serie de garanții pentru minorii care dobândesc această calitate procesuală, și anume:

- obligativitatea disunerii de către organul judiciar, în cazul persoanelor vătămate pentru care a fost stabilită în condițiile legii existența unor nevoi specifice de protecție, a cel puțin uneia dintre următoarele măsuri:

- audierea în incinte concepute sau adaptate în scopul asigurării protecției;
- audierea prin intermediul sau în prezența unui psiholog sau a altui specialist în consilierea victimelor;
- eventuala reaudiere de către aceeași persoană care a realizat audierea inițială, dacă este posibil și dacă organul judiciar apreciază că nu se aduce atingere bunei desfășurări a procesului ori drepturilor și intereselor părților;
- audierea prin videoconferință sau alte mijloace tehnice de comunicare la locul unde persoana vătămată beneficiază de măsura de protecție a cazării temporare;

- obligativitatea înregistrării audierii persoanei vătămate minor prin mijloace tehnice audio-video, cu excepția cazului de imposibilitate a înregistrării video, caz în care devine obligatorie înregistrarea prin mijloace tehnice audio;

- efectuarea audierii persoanei vătămate cu vârsta de până la 14 ani în prezența uneia dintre persoanele prevăzute de lege (unul dintre părinți, tutore sau persoana ori reprezentantul instituției căreia îi este încredințat minorul spre creștere și educare), precum și în prezența unui psiholog stabilit de organul judiciar, psiholog care va oferi consiliere de specialitate minorului și după audiere, pe toată durata procedurilor judiciare; pentru situația în care persoanele prevăzute de lege menționate anterior (părinte, tutore sau persoana ori reprezentantul instituției căreia îi este încredințat minorul) nu pot fi prezente la audiere sau au o calitate procesuală în cauză (de suspect, inculpat, persoană vătămată, parte civilă, parte responsabilă civilmente ori martor) ori dacă există suspiciunea rezonabilă că pot influența declarația minorului, se prevede că audierea va fi efectuată în prezența unui reprezentant al autorității tutelare sau a unei rude cu capacitate deplină de exercițiu, precum și în prezența unui psiholog, stabiliți de organul judiciar;

- prevederea faptului că, în cazul în care audierea minorului persoană vătămată vizează activitatea instituției căreia acesta îi este încredințat spre creștere și educare, reprezentantul acestei instituții va fi înlocuit, la audiere, cu reprezentantul autorității

¹ Art. 111 C.proc.pen.

² Modificările și completările aduse prin Legea nr. 217/2023 și prin Legea nr. 51/2023, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 186 din 6 martie 2023.

tutolare sau cu o rudă cu capacitate deplină de exercițiu, precum și cu un psiholog, stabiliți de organul judiciar.

Totodată, pe lângă dispozițiile din Partea generală a Codului de procedură penală cu privire la audierea persoanei vătămate / părții civile, prin Legea nr. 217/2023 au mai fost modificate și completate și alte dispoziții procesual-penale, cum sunt cele privind nulitățile absolute¹ sau unele dispoziții din Partea specială a codului referitoare la desfășurarea judecății², respectiv la procedura în cauzele cu infractori minori³, asigurându-se astfel următoarele noi garanții procedurale:

- constatarea nulității absolute a actelor efectuate cu încălcarea dispozițiilor privind asistarea de către avocat a persoanei vătămate, atunci când asistența juridică este obligatorie potrivit legii (cum este în cazul persoanei vătămate / părții civile lipsite de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă);

- declararea nepublică a ședinței de judecată, dacă persoana vătămată este minor și este victima uneia dintre următoarele infracțiuni: rele tratamente aplicate minorului, violență în familie, trafic și exploatare a persoanelor vulnerabile, viol, viol săvârșit asupra unui minor, agresiune sexuală, agresiune sexuală săvârșită asupra unui minor, corupere sexuală a minorilor, racolare a minorilor în scopuri sexuale, hărțuire sexuală, pornografie infantilă;

- judecarea de urgență a cauzelor cu persoane vătămate minori, victime ale uneia dintre infracțiunile menționate anterior;

- îndepărtarea din ședință a persoanei vătămate minor cu vârsta mai mică de 16 ani, victimă a uneia dintre infracțiunile menționate mai sus, dacă instanța apreciază că administrarea anumitor probe poate avea o influență negativă asupra sa;

- audierea, de către instanță, a persoanei vătămate minor, în cazul aceluiași infracțiuni menționate anterior, doar în cazuri temeinic justificate, instanța punând la dispoziția părților înregistrarea audio-video sau audio a declarației persoanei vătămate din faza urmăririi penale.

Salutând modificările și completările legislative aduse, din perspectiva creșterii nivelului de protecție juridică și psihologică a minorilor persoane vătămate / părți civile în cadrul procesului penal, considerăm că unele dintre dispozițiile modificate sau adăugate în Codul de procedură penală, atât în 2016, cât și în 2023, sunt perfectibile, sub aspectul sistematizării, al formulării și al uniformizării terminologice, pentru facilitarea interpretării și aplicării lor corecte de către organele judiciare. De pildă, prin O.U.G. nr. 18/2016 au fost introduse dispoziții care conțin

¹ Art. 281 alin. (1) lit. f) C.proc.pen.

² Art. 352 și art. 355¹ C.proc.pen.

³ Art. 509 C.proc.pen.

sintagma "victime copii", prin transpunerea actelor comunitare, respectiv a Directivei 2012/29/UE; întrucât, în cuprinsul Codului penal român¹ și al Codului de procedură penală², termenul "copii" este folosit cu sensul de descendenți în linie directă în raport cu părinții, apreciem că în conținutul alin. (2) al art. 113 C.proc.pen. ar fi trebuit utilizată sintagma "victimele minori".

Pe de altă parte, observăm că, prin Legea nr. 217/2023, au fost introduse unele dispoziții referitoare la protecția persoanei vătămate minor, în conținutul art. 509 C.proc.pen., care reglementează desfășurarea judecății atunci când este incidentă procedura specială în cauzele cu "infractori" minori, în condițiile în care, din Expunerea de motive la proiectul acestui act normativ³ nu reiese că inițiatorul ar fi urmărit să limiteze aplicarea acestor dispoziții doar în cadrul procedurii speciale din cauzele cu suspecti sau inculpați minori. Prin urmare, considerăm că prevederile referitoare la îndepărtarea din ședință a minorului persoană vătămată⁴ și la audierea persoanei vătămate doar în cazuri temeinic justificate⁵ ar fi trebuit introduse în cadrul Capitolului I ("Dispoziții generale") din Titlul III ("Judecata") al Părții speciale a Codului de procedură penală.

3. Protecția minorilor participanți în procesul penal în calitate de martori vulnerabili

Sub aspect procesual-penal, minoritatea persoanei care are cunoștință despre fapte sau împrejurări de fapt ce constituie probă determină conferirea statutului de martor vulnerabil pentru acea persoană.

Astfel, potrivit actualului Cod de procedură penală român⁶, organul judiciar (procuror sau, după caz, instanță) poate decide acordarea statutului de martor vulnerabil pentru martorul minor și poate dispune față de acesta anumite măsuri de protecție.

În faza de urmărire penală, procurorul poate dispune însoțirea și asigurarea protecției martorului minor sau a membrilor de familie ai acestuia în cursul

¹ Art. 177 alin. (1) lit. a) și lit. c) din Codul penal adoptat prin Legea nr. 286/2009, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 510 din 24 iulie 2009, cu modificările și completările ulterioare.

² Art. 117 alin. (1) lit. c) C.proc.pen.

³ Expunerea de motive la propunerea legislativă din 2022 privind proiectul Legii pentru modificarea Legii nr. 286/2009 privind Codul penal și pentru modificarea și completarea Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, document disponibil la adresa <https://www.cdep.ro/proiecte/2022/400/50/7/em549.pdf>, accesat la data de 28.05.2024.

⁴ Art. 509 alin. (6) C.proc.pen.

⁵ Art. 509 alin. (8) C.proc.pen.

⁶ Art. 130 C.proc.pen.

deplasărilor, precum și audierea martorului minor fără ca acesta să fie prezent, prin intermediul mijloacelor audiovideo de transmitere, cu posibilitatea distorsionării vocii și a imaginii.

De asemenea, în cursul judecății, instanța poate dispune una sau mai multe dintre următoarele măsuri de protecție:

- supravegherea și paza locuinței martorului minor sau asigurarea unei locuințe temporare;
- însoțirea și asigurarea protecției martorului minor sau a membrilor de familie ai acestuia în cursul deplasărilor;
- nepublicitatea ședinței de judecată pe durata audierii martorului minor;
- audierea martorului minor fără ca acesta să fie prezent în sala de judecată, prin intermediul mijloacelor audiovideo de transmitere, cu posibilitatea distorsionării vocii și a imaginii, atunci când celelalte măsuri nu sunt suficiente;
- protecția datelor de identitate ale martorului minor și acordarea unui pseudonim sub care acesta va depune mărturie.

O altă garanție procedurală referitoare la participarea martorilor minori în procesul penal o reprezintă dispozițiile privind "cazurile speciale de audiere a martorilor"¹. Este de remarcat faptul că, pentru creșterea gradului de protecție psihologică a persoanei minore care este audiată în calitate de martor în procesul penal, și aceste dispoziții au făcut obiectul unor modificări legislative recente², astfel încât în prezent:

- audierea martorului minor cu vârsta de până la 14 ani se efectuează în prezența uneia dintre persoanele prevăzute de lege (părinte, tutore sau persoana ori reprezentantul instituției căreia îi este încredințat minorul spre creștere și educare), precum și în prezența unui psiholog stabilit de organul judiciar, psiholog care va oferi consiliere pe toată durata procedurilor judiciare; în situația în care persoanele prevăzute de lege, menționate anterior (unul dintre părinți, tutore sau persoana ori reprezentantul instituției căreia îi este încredințat minorul) nu se pot prezenta sau au o calitate procesuală în cauză (suspect, inculpat, persoană vătămată, parte civilă, parte responsabilă civilmente ori martor) sau dacă există suspiciunea rezonabilă că ar putea influența declarația minorului, audierea martorului minor se va efectua în prezența unui reprezentant al autorității tutelare sau a unei rude cu capacitate

¹ Art. 124 C.proc.pen.

² Prin Legea nr. 51/2023.

deplină de exercițiu, precum și în prezența unui psiholog (care va oferi consiliere de specialitate pe toată durata procedurilor judiciare), stabiliți de organul judiciar;

- dacă audierea vizează activitatea instituției căreia îi este încredințat martorul minor spre creștere și educare, reprezentantul acestei instituții va fi înlocuit, la audierea minorului, cu reprezentantul autorității tutelare sau cu o rudă cu capacitate deplină de exercițiu, precum și cu un psiholog (care va oferi consiliere și după audiere, pe toată durata procedurilor judiciare), stabiliți de organul judiciar;

- audierea martorului minor trebuie să fie efectuată de o manieră care să evite producerea oricărui efect negativ asupra stării psihice a minorului;

- martorului minor care la data audierii nu a împlinit vârsta de 14 ani nu i se cere să depună jurământ și nu i se comunică obligația de a da declarații conforme cu realitatea, sub sancțiunea prevăzută de lege pentru infracțiunea de mărturie mincinoasă, ci doar i se atrage atenția să spună adevărul.

4. Protecția minorilor suspecți sau acuzați în cauzele penale – procedura specială în cauzele cu „infractori” minori

Așa cum arătam anterior, atât în sensul dreptului penal și procesual penal, cât și al legislației interne și internaționale ce reglementează drepturile copiilor, prin termenii “minor” și “copil” se înțelege o persoană cu vârsta sub 18 ani. În raport cu sistemul juridic din țara noastră, minorul care nu a împlinit 14 ani nu răspunde penal, minorul cu vârsta cuprinsă între 14 și 16 ani răspunde pentru infracțiunile săvârșite doar dacă se demonstrează că a săvârșit fapta cu discernământ, iar minorul cu vârsta de 16 ani răspunde penal conform legii¹.

În situația minorului infractor cu vârsta mai mică de 14 ani se urmărește protecția copilului, dar și corecția comportamentului antisocial, fapt pentru care, potrivit legislației interne în materia protecției drepturilor copilului², comisia pentru protecția copilului sau instanța de judecată, ținând cont de mai mulți factori, pot dispune față de acesta măsura plasamentului sau a supravegherii specializate. Părinții copilului care săvârșeste fapte penale și nu răspunde penal participă în solidar la programe speciale de consiliere psihologică, menite să îi asiste pe copii în procesul de reintegrare socială. Drept garanție procedurală suplimentară, copilul care a săvârșit o infracțiune, dar care nu răspunde penal, va fi însoțit și asistat de către un psiholog sau asistent social în orice etapă a cercetării penale.

¹ Art. 113 C.pen.

² Art. 84-88 din Legea nr. 272/2004.

Pentru minorul care dobândește calitatea de suspect sau inculpat și care răspunde penal, legiuitorul român a prevăzut o procedură penală specială în cuprinsul art. 504 – 520 din Codul de procedură penală, în scopul consolidării garanțiilor procedurale menite să asigure exercitarea dreptului inculpatului minor la un proces echitabil, să prevină recidiva și să promoveze adaptabilitatea socială a copilului, prin îmbinarea laturii represive cu latura educativă a procesului penal (Dongoroz ș.a., 1976, p. 375).

Totodată, minorilor condamnați penal li se aplică sancțiuni de drept penal distincte, respectiv măsuri educative, menite să contribuie la reeducarea și responsabilizarea minorului, evitându-se astfel consecințele potențial negative ale unei pedepse asupra personalității încă în formare a minorului. Adoptarea acestor norme sancționatorii speciale pentru infractorii minori este justificată de cercetările științifice criminologice efectuate asupra delincvenței juvenile, care au evidențiat dezvoltarea bio-psihică insuficientă a minorului, particularitate ce se reflectă și în luarea și punerea în executare a hotărârii de săvârșire a infracțiunii (Boroi & Negruț, 2017, p. 646).

De regulă, măsurile educative aplicabile minorilor care, la data săvârșirii infracțiunii, aveau între 14 și 18 ani, sunt neprivative de libertate: stagiul de formare civică, supravegherea, consemnarea la sfârșit de săptămână sau asistarea zilnică. Cu toate acestea, în Codul penal român¹ sunt prevăzute alte două măsuri educative privative de libertate, respectiv internarea într-un centru educativ sau într-un centru de detenție, care reprezintă, însă, excepția și se pot dispune numai în situația în care se constată că minorul aflat în fața instanței de judecată a mai săvârșit în trecut o altă infracțiune pentru care i s-a aplicat o măsură educativă, care nu și-a produs efectul scontat – corectarea comportamentului deviant, ori atunci când pentru infracțiunea săvârșită de minor legea prevede pedeapsa închisorii pentru cel puțin 7 ani.

Modificări legislative recente aduse Codului de procedură penală român² transpun normele Directivei (UE) 2016/800 privind garanțiile procedurale pentru copiii care sunt persoane suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale, astfel că, în cursul urmăririi penale, tinerii cu vârsta între 18 și 21 ani se pot bucura de prerogativele procedurii penale speciale aplicabile minorilor, dacă în momentul dobândirii calității de suspect nu erau încă majori, atunci când organul de urmărire penală apreciază necesar în raport cu particularitățile cauzei. Similar, inculpatul care a săvârșit o faptă penală și a dobândit calitatea procesuală de suspect în timpul minoratului, însă a împlinit deja vârsta majoratului până la data sesizării instanței

¹ Art. 114 C.pen.

² Prin Legea nr. 284/2020, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 1201 din 9 decembrie 2020.

cu rechizitoriu, poate fi judecat potrivit procedurii speciale pentru cauzele cu "infractori" minori, când instanța investită consideră necesar¹.

Procedura specială aplicabilă în faza de urmărire penală, potrivit dispozițiilor procesual-penale recent modificate² presupune obligativitatea citării părinților/ tutorelui/ curatorului/ persoanei în îngrijirea sau supravegherea căreia se află temporar minorul, precum și a direcției generale de asistență socială și protecție a copilului de către organul de urmărire penală la orice audiere sau confruntare a suspectului/inculpatului minor³. Anterior modificărilor legislative aduse în anul 2023, era prevăzută obligativitatea citării persoanelor respective doar la efectuarea actelor referitoare la minorul *care nu a împlinit 16 ani*, iar citarea persoanelor chemate la organul de urmărire penală era lăsată la aprecierea acestuia în cazul suspectului/inculpatului minor de peste 16 ani. Curtea Constituțională a României a admis, însă, excepția de neconstituționalitate⁴ și a statuat că și minorul de peste 16 ani are dreptul de a fi asistat de părinți, fiind în interesul superior al copilului ca familia acestuia să fie implicată în toate deciziile, acțiunile și măsurile ce îl privesc. Nerespectarea regulilor impuse poate fi sancționată cu nulitate relativă⁵ în situația în care se apreciază că inculpatului minor i s-a adus o vătămare care nu poate fi înlăturată altfel decât prin desființarea actului procedural întocmit cu nerespectarea dispozițiilor legale. Similar, persoanele citate în mod obligatoriu în faza de judecată a inculpatului minor⁶ sunt părinții sau reprezentanții legali ai minorului și serviciul de probațiune, persoane ce au dreptul și îndatorirea de a da lămuriri, a formula cereri și a prezenta propuneri referitoare la măsurile ce ar putea fi luate față de minor.

Ca urmare a introducerii dispozițiilor privind informarea suspectului sau inculpatului minor⁷, drept efect al transpunerii normelor Directivei (UE) 2016/800, organul de urmărire penală are obligația de a-i comunica suspectului/inculpatului minor, înainte de prima audiere, calitatea în care este ascultat și încadrarea juridică a faptei sale, drepturile și obligațiile ce îi revin, posibilitatea încheierii unui acord de recunoaștere a vinovăției, dar și informații cu privire la modalitatea de desfășurare a procesului penal, dreptul de a fi însoțit de părinți în timpul procedurilor, dreptul la evaluare și asistență medicală în cazul în care va fi supus unei măsuri preventive privative de libertate și particularitățile unei astfel de măsuri, dreptul de a fi prezent

¹ Art. 504 alin. (2) și art. 507 alin. (3) C.proc.pen.

² Prin Legea nr. 201/2023, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 618 din 6 iulie 2023.

³ Art. 505 alin. (1) C.proc.pen.

⁴ Decizia Curții Constituționale nr. 102/2018, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 400 din 10 mai 2018.

⁵ Art. 282 C.proc.pen.

⁶ Art. 508 C.proc.pen.

⁷ Art. 505¹ C.proc.pen.

la judecarea cauzei și la exercitarea căilor de atac. Toate aceste informații se comunică atât minorului, cât și reprezentanților săi, într-un limbaj simplificat, potrivit vârstei copilului. Prevederile menționate anterior reflectă, în esență, caracterul special al acestei proceduri aplicabile minorilor, întrucât denotă aprecierile legiuitorului asupra gradului de vulnerabilitate și imaturitate a copilului implicat în proceduri penale, care necesită măsuri suplimentare pentru a înțelege ce i se comunică de către organul judiciar.

Având în vedere lipsa capacității de exercițiu depline, se prezumă că suspectul/inculpatul minor nu dispune de mecanismele intelective necesare pentru a-și face singur apărarea, motiv pentru care asistența juridică, într-o astfel de situație, este obligatorie¹. Organul judiciar are îndatorirea de a informa minorul cu privire la dreptul său de a fi asistat de un avocat ales în tot cursul urmăririi penale, al procedurii de cameră preliminară și al judecății. Noi modificări aduse Codului de procedură penală în anul curent² impun consemnarea în scris de către organul judiciar a deciziei suspectului/inculpatului asupra opțiunii personale, voluntare și neechivoce, de a nu exercita dreptul său de a fi asistat de un avocat ales³. În astfel de situații, organul judiciar procedează la desemnarea unui avocat din oficiu care să îl asiste pe suspectul/inculpatul minor în tot cursul procesului penal⁴. Cu toate acestea, minorul poate reveni asupra deciziei oricând pe parcursul procesului penal și își poate alege un anume apărător.

De altfel, în ceea ce privește asistența din partea unui avocat, Consiliul Uniunii Europene a făcut distincție, în cadrul Directivei (UE) 2016/800, între dreptul minorului de a avea acces la un avocat și dreptul de a fi asistat de un avocat (Mitsilegas, 2019, p. 150); în timp ce de la recunoașterea dreptului general de a avea acces la un avocat, exercitat în conformitate cu Directiva 2013/48/UE⁵, nu se permite nicio derogare, de la garantarea dreptului la asistență din partea unui avocat statele membre pot deroga temporar, în circumstanțe excepționale, în măsura în care acest

¹ Art. 90 C.proc.pen.

² Prin Legea nr. 122/2024 pentru introducerea, modificarea sau completarea mențiunii privind transpunerea normelor Uniunii Europene în cuprinsul unor acte normative, precum și pentru modificarea și completarea Legii nr. 302/2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală și a Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 414 din 7 mai 2024.

³ Art. 89 C.proc.pen.

⁴ Art. 91 C.proc.pen.

⁵ Directiva 2013/48/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 octombrie 2013 privind dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale și al procedurilor privind mandatul european de arestare, precum și dreptul ca o persoană terță să fie informată în urma privării de libertate și dreptul de a comunica cu persoane terțe și cu autorități consulare în timpul privării de libertate, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L 294 din 6 noiembrie 2013.

lucru este justificat¹. Din această perspectivă, constatăm că legislația procesual-penală română asigură un nivel de protecție superior standardului minim european, fiind prevăzută nulitatea absolută² a oricărui act efectuat fără asistarea de către avocat a suspectului sau inculpatului, atunci când asistența este obligatorie (cum este în cazul minorului).

Garanțiile adiționale ale unui proces echitabil, aplicabile minorilor cu calitate de subiect activ al unei infracțiuni se completează cu prevederile privind efectuarea referatului de evaluare în cauzele cu inculpați minori, anterior cunoscut drept "anchetă socială". Efectuarea evaluării individuale este de competența serviciului de probațiune, la solicitarea organului de urmărire penală sau a instanței de judecată, în funcție de faza procesului penal, și are ca scop identificarea nevoilor specifice de protecție, educație, formare și integrare socială ale fiecărui suspect/inculpat minor, împreună cu măsura educativă considerată a fi potrivită pentru el, cu referire la natura și durata programelor de reintegrare socială, precum și la alte obligații care pot fi impuse acestuia, în vederea reducerii riscului de recidivă³.

Referitor la compunerea instanței⁴, tot ca o garanție procedurală suplimentară, cauzele în care inculpatul este minor se judecă de către judecători anume desemnați potrivit legii; această dispoziție specială se explică prin cerința ca membrii completului să corespundă anumitor criterii de pregătire și experiență, fiind justificată specializarea tribunalelor pentru minori și familie, respectiv a secțiilor și completurilor pentru minori și familie, care, potrivit legii privind organizarea judiciară⁵, judecă atât infracțiunile săvârșite de minori, cât și infracțiunile săvârșite asupra minorilor (Lorincz, 2016, p. 203).

În privința desfășurării judecății⁶ în cauzele cu inculpați minori, principiul soluționării cauzei cu celeritate primează, astfel că judecata se desfășoară *de urgență și cu precădere*, iar principiul publicității, specific fazei de judecată, este înlăturat, ședința fiind, în mod excepțional, nepublică. Tot cu titlu de excepție, instanța poate dispune îndepărtarea din ședință a inculpatului minor cu vârsta mai mică de 16 ani, dacă apreciază că administrarea unor probe îl poate influența negativ, sau îndepărtarea temporară a reprezentanților săi legali, cu mențiunea că la rechemarea

¹ Potrivit art. 6 alin. (8) al Directivei (UE)/2016/800.

² Art. 281 alin. (1) lit. f) C.proc.pen.

³ În baza art. 34 alin. (4) din Legea nr. 252/2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune, structura și formatul standard ale referatului de evaluare se stabilesc prin Regulamentul de aplicare a dispozițiilor Legii nr. 252/2013, adoptat prin H.G. nr. 1079/2013, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 5 din 7 ianuarie 2014.

⁴ Art. 507 C.proc.pen.

⁵ Art. 44 din Legea nr. 304/2022, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 1104 din 16 noiembrie 2022 (actuala lege care reglementează organizarea judiciară în România).

⁶ Art. 509 C.proc.pen.

în sală aceștia vor fi încunoștințați despre actele importante efectuate în absența lor. În același scop, al protecției suplimentare a minorului, acesta va fi ascultat o singură dată, reascultarea sa fiind posibilă doar în cazuri justificate temeinic.

5. Concluzii

Impactul pe care îl are participarea unui minor, indiferent de ipostaza procesuală, la derularea unei activități judiciare penale trebuie să fie unul pozitiv, în sens educativ, mai ales prin prisma faptului că acesta este o persoană aflată în formare sub aspect psihic și moral. De altfel, în doctrina mai veche s-a arătat că scopul procesului penal trebuie completat și cu imperativul educării cetățenilor în spiritul respectării legilor și a regulilor de conviețuire socială (Theodoru & Moldovan, 1979, p. 20).

Constatăm că, la nivel de reglementare, legislația internă din România cuprinde suficiente dispoziții care asigură protecția minorilor participanți în diferite calități procesuale, corespunzător standardelor europene minime stabilite prin directivele comunitare, prin păstrarea unui echilibru între asigurarea caracterului echitabil al procesului penal (inclusiv sub aspectul respectării drepturilor fundamentale ale minorilor, având în vedere particularitățile vârstei lor) și necesitatea aflării adevărului pentru justa soluționare a cauzelor penale.

Evidențiind garanțiile procedurale reglementate în legislația noastră procesual-penală referitor la protecția minorilor în cadrul procedurilor judiciare, prin luarea în considerare a celor mai recente modificări legislative în materie, pentru o mai bună sistematizare a acestora în cuprinsul Codului de procedură penală, în vederea interpretării și aplicării lor corecte de către organele judiciare, propunem modificarea denumirii Capitolului III ("Procedura în cauzele cu infractori minori") al Titlului IV ("Proceduri speciale") al Părții speciale a codului în "Procedura în cauzele cu minori" și completarea acestei proceduri cu toate celelalte dispoziții specifice referitoare la participarea minorilor, indiferent de calitatea lor procesuală, la desfășurarea procesului penal; s-ar înlătura, astfel, și criticabila sintagmă "infractori minori" care sugerează, în acest context, o încălcare, chiar de către legiuitor, a prezumției de nevinovăție a minorului suspect sau inculpat.

6. References

- Boroi, A. & Negruț, G. (2017). *Drept procesual penal / Criminal procedural law*. Bucharest: Hamangiu.
- Dongoroz, V., Kahane, S., Antoniu, G., Bulai, C., Iliescu, N. & Stănoiu, R. (1976). *Explicațiile teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea special / Theoretical explanations of the Romanian Criminal Procedure Code. The special part. Vol. II*. Bucharest: Ed. Academiei.
- Lorincz, A.-L. (2016). *Drept procesual penal (conform noului Cod de procedură penală), vol. II / Criminal procedural law (according to the new Criminal Procedure Code), vol. II*. Bucharest: Universul Juridic.
- Mitsilegas, V. (2019). The European Union and the Rights of Individuals in Criminal Proceedings. *The Oxford Handbook of Criminal Process*. (edited by Darryl K. Brown, Jenia I. Turner, Bettina Weisser). New York: Oxford University Press, pp. 140-164.
- Theodoru, Gr. & Moldovan, L. (1979). *Drept procesual penal / Criminal procedural law*. Bucharest: Editura Didactica si Pedagogica.
- Volonciu, N., Uzlaşu, A. S., Voicu, C., Moroșanu, R., Văduva, V., Tudor, G., Atasiei, D., Gheorghe, T.-V., Ghigheci, C. & Chirița, C. M. (2014). *Noul Cod de procedură penală comentat / The new Criminal Procedure Code commented*. Bucharest: Hamangiu.
- Decision of the Romanian Constitutional Court no. 102/2018, published in the Official Monitor of Romania no. 400 from 10 May 2018.
- Explanation of reasons for the 2022 legislative proposal regarding the draft Law for the amendment of Law no. 286/2009 regarding the Criminal Code and for the amendment and completion of Law no. 135/2010 regarding the Criminal Procedure Code, retrieved at <https://www.cdep.ro/proiecte/2022/400/50/7/em549.pdf>, accessed on 28th May 2024.